

Het oude Molkwerum is een cartografische puzzle

Iedere „pôle” had een eigen dialect

„Het Friesche Doolhof, het beruchte Dorp Molk-warren in Friesland, in de Griettenije van Teemelumer Olde-Ferd tusschen Staveren en Hindeloopen Gemeeten en Geteekend 1718 door Joh. Hilarides Rector Scholar, te Bolsward” staat op de bekende kaart, die Johannes Hilarides — van 1671 tot 1682 rector aan de Latijnse school te Hindeloopen — op koper graveerde. „Indomita tentat” staat er nog bij, en met dit opschrift is het Molkwerum van enkele eeuwen geleden ten voeten uit getekend. Het grootste dorp van Friesland, gebouwd op zeven, door sloten van elkaar gescheiden „pôllen”, zonder wegen of straten en bestaande uit tientallen kris-kras door elkaar gebouwde huizen. Een waar doolhof, dat door z'n vorm in de Zuidwesthoek sterk uit de toon viel. Het is te begrijpen, dat Hilarides „Indomita tentat” op de kaart schreef, want niemand voor hem zal de moed hebben kunnen verzamelen deze cartografische puzzle op te lossen.

Dr. J. H. Halbertsma gaf voor het ontstaan van de warrewinkel de volgende verklaring: „Doe 't de Friezen noch frij wiene, sette elts syn hûs op dat plak en nei dy kant ta, dêr't de holle him opjoech. Sa lang as der romte wie, koe dat. Mar doe't der mear minsken kamen, bouden se it doarp sa fol as in aei. Yn Molkwar is it sa fier kaem,

dat de liken net op de skouders, mar ûnder de earmen nei 't hóf brocht waerden, oars koenen se yn al dy hoeken en harnen net koarternôch krieme”. Het was dus wel heel erg. Ook wordt verteld, dat een eigen kofschipper — dus geen vreemdeling — de wimpel van z'n schip wel zag wapperen, maar het schip zelf niet kon vinden. Dit is natuurlijk wel een bijzonder sterk staaltje, maar het is een feit, dat iemand van buiten, na een wandeling door 'et dorp, zonder gids z'n huis niet terugg kon vinden.

Eal-lylle-bortlyck

Niet alleen de bouw, ook de taal van Molkwerum trok al vroeg de aandacht. Johannes Hilarides „dien Molquerens gast” wilde eens uitvissen, of ze hem voor een vreemdeling zouden houden. Naar men zegt, bleek slechts uit één woord, dat hij een Hindelooper was. Ook de taalgeleerde Franciscus Junius woonde voor z'n studie een poosje in het dorp.

Veel van de oude taal is niet bewaard gebleven. Wie tegenwoordig wel eens in Molkwerum komt, zal de aan de „zeekant” meer voorkomende, enigszins zangerige uitspraak misschien opvallen, maar voor de rest is het gewone Zuidwesthoeks al volkomen ingeburgerd. Woorden als grobjak, beltsje, gaule enz., die enkele tientallen jaren nog als specifiek werden aangemerkt, zijn naar we-

menen reeds grotendeels vervangen, of komen ook — bijvoorbeeld: grobbejak — in andere plaatsen voor.

Uit een bewaard gebleven taalfragment, een schibboleth, blijkt wel, dat het Molkwerums niet zomaar een dialect was. Wie vertaalt het volgende zonder aarzelen? „Ynn' tuwl wraegselje, yn 't snaep-snobjen in yn it eal-lyllebortlyck stoeijen hyeneje har formeits in hjar noalk”. Dit is in gewoon Fries: Yn liddich rinnen, hjir en dêr to snobjen en sa'n bytsje om to stoeijen, hiene hja har formeits en nocht. Wel een verschil. Ook het „Onze Vader” van de predikant Johannes Noordbeek (1730) is een uitstekend voorbeeld.

Een oude gevelsteen met het wapen van Molkwerum.

Volgens dr. J. H. Halbertsma sprak men op iedere pôle 'n eigen dialect. De verschillen waren wel niet zo groot, maar toch kon men aan de spraak merken, uit welk gedeelte van Molkwerum een bepaalde persoon kwam.

Swantsje yn swart

Op dezelfde kaart van Hilarides staat ook het dorpswapen van Molkwerum. Een witte zwaan op een zwart schild. In een oude steen in een splinternieuwe gevel van een huis aan de rand van het dorp is hetzelfde wapen gebeiteld. „Die Godt vertrouwt Had wol gebowt 1591”

staat erbij. Dit klinkt heel anders dan het bekende rijmpje: „Flokken en swarren, dat is it wapen fan Molkwarren”. „It swantsje yn swart, sit de Molkwarders yn it hart” maakt de laatste verachtmaking weer goed.

Toch kan men zich voorstellen, hoe alle drie rijmpjes zijn ontstaan. Vroeger was Molkwerum voor honderd procent georiënteerd op de zee. Zo volkomen, dat 's zomers alleen vrouwen, kleine kinderen en boekhouders in het dorp waren te vinden. De rest van de bevolking leidde aan boord een ruw mannenleven, waar „lokken er swarren” geen taboe was. Ze waren echter afhankelijk van de elementen, die alleen met voldoende Godsvertrouwen rustig tegemoet konden worden getreden.

Dat „it swantsje” de schippers in het hart zat is ook te begrijpen, want aan de stengen van alle Molkwerumer schepen — op een goeie dag lagen er maar liefst zesennegentig op de rede van Riga — wapperde de blauwe vlag met de zilveren zwaan. Dit alles is echter reeds lang verleden tijd. Het doolhof verdween, de taal stierf uit, de vloot is niet meer, „it swantsje” zit in een nieuwe gevel, goed in de verf. . . . Wat bleef er over van het vroegere, beruchte, qualyk gebouwde dorp Molkwarren?

